

УДК 159.923 : 331.54

© Ю.В. Вербова, 2019

orcid.org/0000-0003-0238-7643

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2560021>

ВЕРБОВА Юлія Володимирівна

*кандидат психологічних наук, заступник директора з виховної роботи
Полтавського коледжу нафти і газу Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка*

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті описані особливості становлення ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічного профілю. Здійснено теоретичний аналіз ролі цінностей у процесі професійного становлення студентів коледжів. Проаналізовані результати емпіричного дослідження ціннісно-мотиваційних типів, термінальних та інструментальних цінностей студентів коледжів.

Ключові слова: *ціннісні орієнтації, студенти коледжу технічного профілю, термінальні цінності, інструментальні цінності, ціннісно-мотиваційні типи студентів коледжів.*

Постановка проблеми. Актуальність емпіричного вивчення особливостей ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічних спеціальностей визначається тим, що ціннісні орієнтації виступають психологічним утворенням, яке відображає особливості узагальненої інтерпретації життя та структурування особистого досвіду особистостями, з одного боку, та визначають переважаючі вектори життєвого самовизначення – з іншого. Відповідно вивчення особливостей ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічних спеціальностей дає можливість інтерпретувати специфіку вироблення їх життєвої позиції, що визначає їх життєві та професійні перспективи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості ціннісно-сислової сфери студентської молоді є предметом значної кількості досліджень в умовах сьогодення. Так, у сучасних дослідженнях увага приділена специфіці ціннісно-сислової сфери особистості (О. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, Г. О. Вайзер, Б. В. Зейгарник, К. В. Карпинський, Д. О. Леонтьєв, В. Ф. Петренко, А. В. Сірий, В. О. Ядов, М. С. Яницький), особливостям професійного становлення студентської молоді

(О. Ф. Бондаренко, А. К. Маркова, В. А. Машин, Г. К. Радчук, О. П. Суходолова, І. Є. Штученко); висвітленню переважаючих психологічних рис студентів коледжів (Н. В. Гоголь, Т. П. Демидова, М. В. Канівець, О. О. Модіна) та аналізу ціннісно-сміслових настанов студентів коледжів і основних характеристик їх життєво-професійної перспективи (Б. С. Алішев, М. В. Балущок, М. С. Бранецька, О. М. Камінська, Т. М. Картель, В. К. Кононова, Н. Г. Набіуліна, В. Н. Недайвов, Н. Л. Перевезенцева, М. С. Хохолуш). Проте, більшість досліджень, що присвячені вивченню проблеми ціннісних орієнтацій студентства, не дають цілісного уявлення про їх сутність та ієрархічну структуру. Виходячи з цього, важливим постає необхідність багатопланового комплексного вивчення ціннісних орієнтацій молоді, що навчається у коледжах, у контексті її опанування майбутньої професії.

Зокрема, Н. Л. Перевезенцева (2007) розглядає ціннісні орієнтації особистості як ресурс її професійного становлення. Вона пропонує модель становлення ціннісних орієнтацій в процесі навчання, де обґрунтоване співвідношення суб'єктно-орієнтованих і конформно-ситуативних способів розвитку аксіосфери особистості.

М. С. Бранецькою (2010) вивчені особливості моральних ціннісних орієнтацій студентів політехнічних коледжів, що визначені авторкою як найбільш загальні та суттєві на даному етапі їх життя. Дослідниця Н. В. Гоголь (2015) вивчаючи особливості цінностей студентів коледжів відмічає переважаючий вплив соціального оточення на ті зміни, що відбуваються в аксіосфері молоді, та кризовий характер мотиваційно-ціннісної направленості особистості у даній категорії досліджуваних.

Переважаюча роль ціннісних орієнтацій у ставленні до майбутньої професійної діяльності та життя загалом відмічена і у доробку Н. Г. Набіуліної (2003), де визначається необхідність приділення особливої уваги цінностям студентів у процесі навчання. При цьому, М. С. Хохолуш (2005) визначені основні соціально-професійні ціннісні орієнтації студентів коледжу, що представлені такими групами як: морально-гуманістичні, психоаналітичні, психологічні та психолого-соціальні. Переважаюча роль ціннісних орієнтацій у професійному становленні студентів коледжів доводиться у О. О. Коваленко (2013), яка

розглядає їх як провідний чинник становлення самостійності студентів.

У дослідженні Т. М. Картель (2009) виявлена інтенсивність сформованості провідних функцій професійної свідомості й самосвідомості майбутніх інженерів-будівельників за аксіогічним, мотиваційним, когнітивним, креативним і рефлексивним критеріями. Нею встановлено, що для майбутніх інженерів-будівельників, які перебували на високому рівні професійного становлення, було характерним те, що вони проявляли стійке емоційно-ціннісне позитивне ставлення до професії, оцінювали її як найважливішу й таку, що відповідає головним особистим прагненням і бажанням, усвідомлено схвалюючи її цілі й завдання, демонструючи яскраво виражену потребу й бажання присвятити себе їх рішенням.

У дослідженні Г. К. Радчук (2012) ціннісно-сміслові орієнтації молоді особистості у процесі навчання і професійної підготовки узагальнюються в суб'єктній позиції студента як усталеному, суб'єктно-пристрасному смислопороджувальному центрі структури особистості, що детермінує активний характер професійно-особистісного саморозвитку у процесі фахової освіти.

При цьому, становлення ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжів, згідно К. В. Седих (2008), відбувається у певному освітньому просторі, організація якого значною мірою впливає на осмислення життя студентами. Також, становлення ціннісної сфери студентів коледжів відображає властиві представникам даного віку тенденції надання значної ролі міжособистісній взаємодії та ускладнення процесів смислової регуляції діяльності, збагачення механізмів когнітивного опосередкування активності. Так, успіхи в професійному становленні в коледжі можемо пов'язати із властивою молоді схильністю до самодетермінації поведінки, що є проявом вирішення смисложиттєвої кризи (Лавріненко, 2013).

Узагальнюючи результати даних досліджень, можемо стверджувати, що питання ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжів технічного профілю є безумовно актуальним. Адже вивчення найбільш узагальнених та життєво вагомих психологічних характеристик студентської молоді, чим, по суті, і виступають ціннісні орієнтації, дасть можливість більш чітко зрозуміти життєву та професійну налаштованість студентів коледжів.

Тож метою даної статті є аналіз особливостей ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами було здійснене комплексне вивчення ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічного профілю (Вербова, 2016). Дослідження проведене на базі Полтавського коледжу нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка (участь у дослідженні взяли 120 студентів першого курсу (спеціальності «Буріння свердловин», «Експлуатація нафтових і газових свердловин»)).

У даному дослідженні нами описані результати вивчення ціннісних орієнтацій студентів коледжів технічного профілю, що здійснено за методиками вивчення цінностей Ш. Шварца та «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. С. Бубнова).

Нами проаналізована структура термінальних та інструментальних цінностей студентів коледжів технічного профілю, вираженість їх ціннісно-мотиваційних типів (рис. 1).

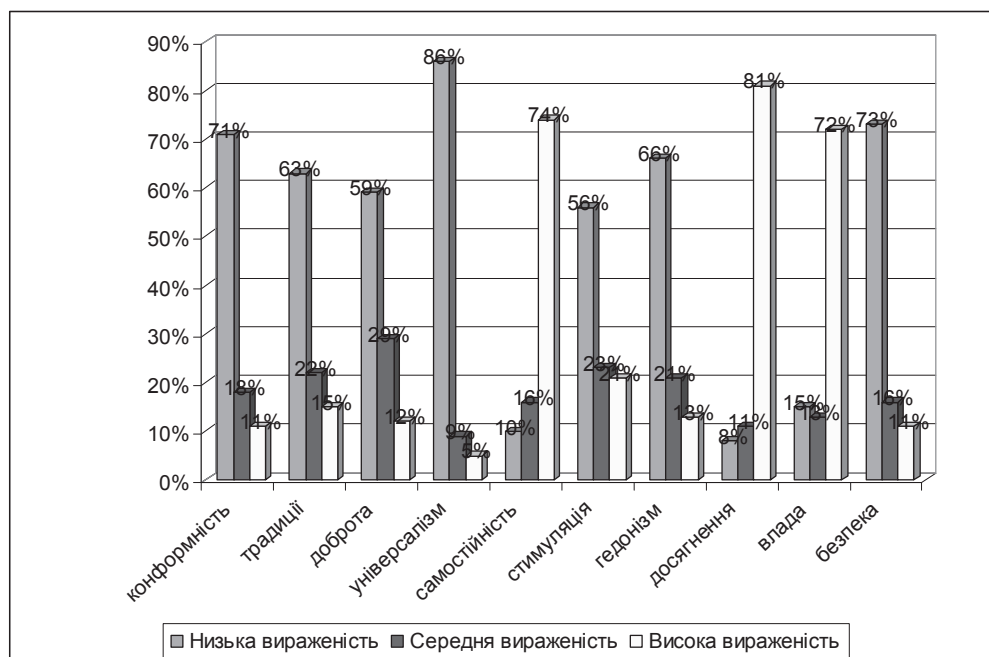

Рис. 1. Особливості вираженості ціннісно-мотиваційних типів серед досліджуваних.

Як свідчать дані, представлені на рис. 1, серед досліджуваних студентів коледжів технічного профілю найбільш вираженими цінностями є самостійність (зафіксована на високому рівні вираженості у 74% (89 студентів)), досягнення (властиве 81% (98 досліджуваних)) та влада (характерна для

72% (87 студентів) вибірки). Такі цінності є переважаючими життєвими орієнтирами студентів коледжів технічних спеціальностей і зумовлюють відповідні мотиваційно-ціннісні типи студентів. Так, у своєму житті досліджувані налаштовані на прояви самостійності, доведення можливості приймати життєві рішення, які підкорені логіці та реалізуються у вираженій та розгалуженій системі особистісних результатів, що є дуже важливим процесом для студентів. При цьому, цілі, що обираються досліджуваними, як правило, реалістичні, досяжні та орієнтовані у сфері матеріальних благ і суспільного визнання. Більшість ціннісних орієнтацій досліджуваних віддалені у семантичній площині від духовних і моральних питань. Так, вагомою цінністю для студентів є досягнення влади та суспільного визнання, яке, до речі, інтерпретується ними не як авторитет за результативність у суспільно значимих справах, а як право і можливість керувати іншими людьми.

Уся система ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжів являє собою певний «сплав» прагнення проявити себе у найбільш вагомих життєвих сферах, при чому зробити це просто, послідовно та самостійно.

Як бачимо з рис. 1, посередньо виражені цінності студентів коледжів технічного профілю доброта (властива на високому рівні 12% (15) респондентів) та стимуляція (властива для 21% (25) досліджуваних). Тобто, досліджувані іноді можуть проявляти як доброту, так і прагнення для отримання нових вражень, пізнання невідомого, хоча такі орієнтації не є загально вираженими серед студентів.

До найменш виражених цінностей студентів коледжів нами віднесені конформність (властива на низькому рівні вираженості для 71% (85) досліджуваних), традиції (63% (52%)), універсальність (5% (6)), гедонізм (66% (79)) та безпека (73% (88)). Тобто, для досліджуваних не важливе і не прийнятне повне слідування думці оточуючих, безоцінне прийняття ідей більшості, слідування традиціям, повага до культурних та релігійних поглядів інших людей, толерантність, прагнення до захисту благополуччя усього світу та себе. Студенти коледжів не мають орієнтації на відпочинок та отримання задоволення від життя, не зацікавлені у власній безпеці. Натомість, вони направлені та прояви власної індивідуальності, відстоювання свободи і неповторності у системі соціальних стосунків.

Нами проаналізовані особливості вираженості конкретних термінальних та інструментальних цінностей студентів коледжів технічного профілю. Зокрема, вираженість термінальних цінностей досліджуваних представлена на рис. 2. у вигляді середніх значень.

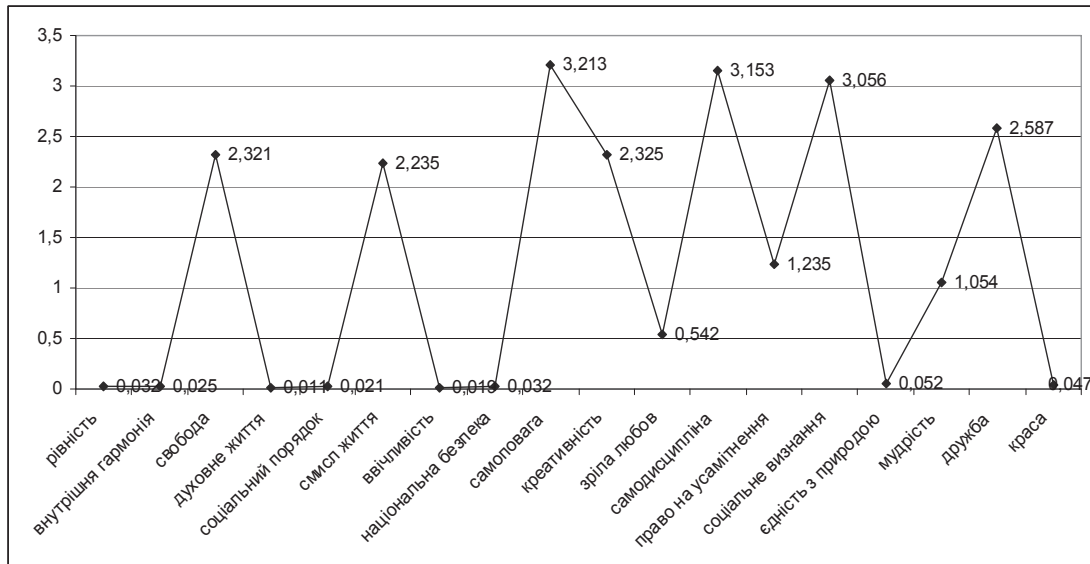

Рис. 2. Особливості вираженості термінальних цінностей студентів коледжів технічного профілю

Як свідчать дані, представлені на рис. 2, студентам властиве переважання термінальних цінностей свободи (2,321), смислу життя (2,235), самоповаги (3,213), креативності (2,325), самодисципліни (3,153), соціального визнання (3,056), дружби (2,587). Найменш вираженими цінностями студентів коледжів технічного профілю є рівність (0,032), внутрішня гармонія (0,025), духовне життя (0,011), соціальний порядок (0,021), ввічливість (0,019), зріла любов (0,542), єдність з природою (0,052) та краса (0,047). Інші термінальні цінності виражені на середньому рівні.

Таке співвідношення середніх значень серед досліджуваних конкретизує отримані раніше дані та доводить важливість індивідуального розвитку, соціального та матеріального самовизначення студентів. У той же час, наявні цінності відображають орієнтацію студентів до осмислення життя, формування у себе внутрішньої дисципліни, послідовності при вираженій зневазі до духовного самовдосконалення, духовного життя та суспільної і державної безпеки і гармонії, естетичних цінностей. Тобто, ціннісні орієнтації студентів коледжів

технічного профілю відображають їх орієнтування на досягнення матеріальних благ та саморозвиток.

Вираженість інструментальних цінностей серед студентів коледжів технічного профілю представлені на рис. 3.

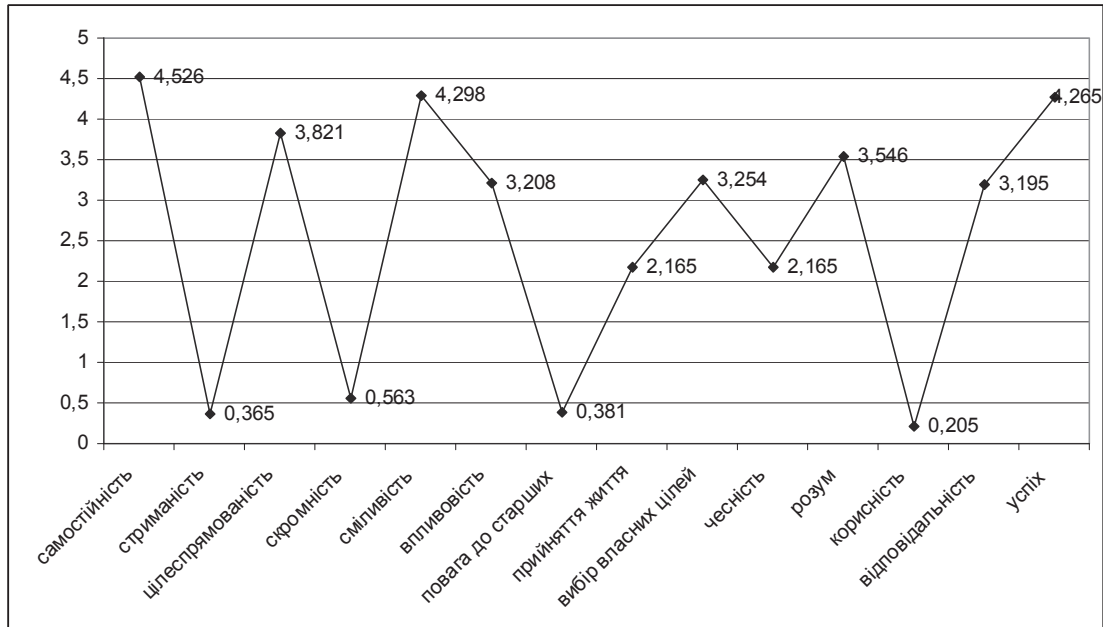

Рис. 3. Особливості вираженості інструментальних цінностей студентів коледжів технічного профілю

Як свідчать дані, представлені на рис. 3., найбільш вагомими інструментальними цінностями студентів є самостійність (4,526), цілеспрямованість (3,821), сміливість (4,298), впливовість (3,208), прийняття життя (2,165), вибір власних цілей у житті (3,254), розум (3,546), відповідальність (3,195) та успіх (4,265). Об'єднання таких інструментальних цінностей розцінюється студентами коледжів технічного профілю як вагомий ресурс у реалізації їх термінальних цінностей. Зокрема, вони вважають, що властиві їм самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, розум, відповідальність та орієнтація на успіх допоможуть їм досягти високого соціального статусу, підвищити матеріальне благополуччя і стати професіоналом. Такі їх якості є, безумовно, важливими для досліджуваних, адже простежуються у тих чи інших варіаціях переліку цінностей.

Найменш вираженими інструментальними цінностями студентів є стриманість (0,365), скромність (0,563), повага до старших (0,381), корисність (0,205). Тобто, цінності, що пов'язані з соціально важливими та моральними якостями особистості, виражені меншою мірою у досліджуваних. Їм

більше властива орієнтація на цінності матеріального благополуччя та реалізацію у практичній діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. За результатами проведення емпіричного дослідження нами виявлено, що переважаючими ціннісними орієнтаціями студентів коледжів технічного профілю є орієнтація на покращення матеріального благополуччя, досягнення соціального статусу та визнання, досягнення у різних життєвих сферах та прояви самостійності. Такі ціннісні орієнтації досліджуваних уточнюються у властивих їм термінальних цінностях цілеспрямованості, впливовості, можливості вільно вибирати життєві цілі, розуму, відповідальності та успіху у діяльності. Дані ціннісні орієнтації досліджуваних експериментальної групи реалізуються за рахунок прояву інструментальних цінностей свободи, смислу життя, самоповаги, креативності, самодисципліни та авторитету.

Проте, дане дослідження не охоплює всіх проявів ціннісних орієнтацій досліджуваних даної категорії. Зокрема, перспективою подальшого дослідження автора можуть виступати особливості життєвих сценаріїв та системи особистісних смислів студентів.

Список використаних джерел

- Бранецька М. С. Оновлення змісту предметів гуманітарного циклу на основі вивчення ціннісних орієнтацій студентів політехнічних коледжів / М. С. Бранецька // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. – Вип. 1 (30). – Миколаїв, 2010. – С. 166–172.
- Вербова Ю. В. Особливості зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжів технічного профілю з переважаючими типами взаємодії в навчальному середовищі / Ю. В. Вербова // Психологія і особистість. – 2016. – № 2. – Ч 1. – С.171–179.
- Гоголь Н. В. Взаимосвязь ценностей и изменений личностных качеств студентов колледжа / Н. В. Гоголь // Известия Самарского научного центра Российской Академии наук. – 2015. – Т.17. – № 1. – С.79–83.
- Картель Т. М. Професійне становлення інженерів-будівельників у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис... канд. психол. наук: 13.00.04 / Т. М. Картель. – Одеса, 2009. – 26 с.
- Коваленко О. О. Роль і місце ціннісних орієнтацій у формуванні самостійності студентів медичних коледжів /

- О. О. Коваленко // Science and Education a New Dimension. – Pedagogy and Psychology. – 2013. – Issue 10. – P. 85–88.
- Лавріненко В. А. Психологічні особливості становлення смислової сфери підлітків / В. А. Лавріненко // Психологія і особистість. – 2013. – № 1. – С. 59–74.
- Набиулина Н. Г. Диагностика ценностных ориентаций студентов средних специальных учебных заведений / Н. Г. Набиулина. – Уфа, 2003. – 60 с.
- Перевезенцева Н. Л. Развитие профессиональных ценностных ориентаций студентов вуза потребительской кооперации в процессе обучения: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.13. / Н. Л. Перевезенцева. – Хабаровск, 2007. – 23 с.
- Радчук Г. К. Психологічні засади професійного аксіогенезу особистості / Г. К. Радчук // Психологія особистості. – 2012. – №1. – С. 138–150.
- Седих К. В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції» / К. В. Седих. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 228 с.
- Хохолуш М. С. Развитие социально-профессиональных ценностных ориентаций студентов колледжа: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. / М. С. Хохолуш. – Екатеринбург, 2005. – 23 с.

References

- Branetska, M.S. (2010). Onovlennja zmistu predmetiv gumanitarnogo ciklu na osnovi vivchennja cinnisnih orientacij studentiv politehnicnih koledzhiv [Updating content of subjects of the humanitarian cycle on the basis of study of polytechnic colleges students value orientations]. *Naukovij visnik Mikolaïvs'kogo derzhavnogo universitetu imeni V.O. Suhomlins'kogo* [Scientific journal of V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv State University: Psychological sciences], 1 (30), 166-172 [in Ukrainian].
- Verbova, Ju.V. (2016). Osoblivosti zv'jazku cinnisno-smislovih orientacij studentiv koledzhiv tehnicnogo profilju z perevazhajuchimi tipami vzaemodii v navchal'nomu seredovishhi [Peculiarities of technical profile college students value-semantic orientations and prevailing types of interaction in the educational environment connection]. *Psykhologhiia i osobystist.* [Psychology and personality], 2, 171-179 [in Ukrainian].
- Gogol', N.V. (2015). Vzaimosvjaz' cennostej i izmenenij lichnostnyh kachestv studentov kolledzha [The relation of values and changes in the personal qualities of college students]. *Izvestiia Samarskogo nauchnogo tsentra Rossiiskoi akademii nauk* [News of the Samara Scientific Center of the Russian Academy of Sciences], 1, 79–83 [in Russian].
- Kartel', T.M. (2009). Profesijne stanovlennja inzheneriv-budivel'nikiv u navchal'no-vihovnomu procesi vishhogo navchal'nogo zakladu [Professional formation of engineers-builders in the educational process of a higher educational institution]. (Ph. D. diss.). Odessa, [in Ukrainian].

- Kovalenko, O.O. (2013). Rol' i misce cinnisnih orientacij u formuvanni samostijnosti studentiv medicnih koledzhiv [The role and place of value orientations in the formation of independence of medical colleges students]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 10, 85-88 [in Ukrainian].
- Lavrinenko, V.A. (2013). Psihologichni osoblivosti stanovlennja smislovoi sferi pidlitkiv [Psychological peculiarities of adolescent's meaning sphere formation]. *Psykholohiia i osobystist.* [Psychology and personality], 1, 59-74 [in Ukrainian].
- Nabiulina, N.G. (2003). Diagnostika cennostnyh orientacij studentov srednih special'nyh uchebnyh zavedenij [Research of secondary specialized educational institutions student's value orientations]. Ufa [In Russian].
- Perevezencheva, N.L. (2007). Razvitie professional'nyh cennostnyh orientacij studentov vuza potrebitel'skoj kooperacii v processe obuchenija [Development of professional value orientations of the university of consumer cooperation student's in the learning process]. (Ph. D. diss.). Habarovsk [In Russian].
- Radchuk, G.K. (2012). Psihologichni zasadi profesijnogo aksiogenezu osobistosti [Psychologic backgrounds of personality's professional axiogenesis]. *Psihologija osobistosti* [Personality's psuchology], 1, 138-150 [in Ukrainian].
- Sedykh, K.V. (2008). Psihologija vzaemodii sistem: «sim'ja ta osvritni institucii» [Psychology of systems interaction: «family and educational institutions»]. Poltava : Dovkillja-K [in Ukrainian].
- Hoholush M.S. Razvitie social'no-professional'nyh cennostnyh orientacij studentov kolledzha [Development of social-professional value orientations of college students]. (Ph. D. diss.). Ekaterinburg [In Russian].

Yu. Verbova

THE SPECIFICITY OF VALUE ORIENTATIONS OF STUDENTS IN TECHNICAL PROFILE COLLEGES

The article is aimed to reveal the specificity of colleges technical profile student's value orientations. Theoretical analysis of modern scientific researches of value orientation's role in the college student's professional becoming are presented. The results of empirical research of value-motivational types, terminal and instrumental values of college students are analyzed. the prevailing value orientations of the technical profile college students are the focus on improving material well-being, achievement of social status and recognition, achievement in various spheres of life and manifestation of autonomy are described. The role of instrumental values of freedom, sense of life, self-esteem, creativity, self-discipline and authority in student's learning activity are represented.

Key words: *value orientations, colleges technical profile student's, terminal values, instrumental values, value-motivational types of college students.*

Надійшла до редакції 28.12.2018 р.